

Verklaring vanuit het Vaticaan over het tonen van christelijke religieuze symbolen

Naar aanleiding van het besluit van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens, N. 30814/06 *Lautsi v. Italië*

Met het oog op de aanstaande beslissing van het Europees Hof over het tonen van religieuze symbolen in openbare scholen zouden wij het belang willen onderstrepen dat dit heeft in verband met de religieuze gevoelens van mensen en tradities van Europese naties.

Juist dankzij het christendom heeft Europa de eigen autonomie van de geestelijke en de wereldlijke sfeer bevestigd en staat het nu reeds enige tijd open voor religieus pluralisme, daarbij de rechten van zowel gelovigen als niet-gelovigen eerbiedigend. Het doet dit zelfs heden ten dage nog meer, nu andere religies zich verbreden en gebruik maken van deze multiculturele werkelijkheid.

De tegenwoordigheid van christelijke religieuze symbolen, in het bijzonder van het kruis, dat het religieuze gevoel van christenen van alle denominaties weerspiegelt, heeft niet de bedoeling om iemand buiten te sluiten, maar brengt een traditie tot uitdrukking die iedereen kent en erkent wegens haar hoge waarde en rol als katalysator voor een dialoog met iedereen van goede wil en als een steun voor lijdenden en behoeftigen zonder onderscheid te maken in geloof, etniciteit of nationaliteit.

In de christelijke cultuur en religieuze traditie toont het kruis de gemeenschappelij-

ke verlossing en vrijheid van de mensheid (vgl. Johannes Chrysostomus, *In Mattheum*, 54,7). Het legt geen religie op, maar het is de uitdrukking van het hoogste altruïsme en de hoogste edelmoedigheid en de diepste solidariteit, aan allen aangeboden.

Bijgevolg zouden samenlevingen met een christelijke traditie het publiekelijk tonen van hun religieuze symbolen, vooral op plaatsen waar hun kinderen worden opgevoed, niet moeten afwijzen; anders zouden die samenlevingen nalaten hun eigen identiteit en waarden over te dragen op de toekomstige generaties. Het zouden samenlevingen zijn die zichzelf zouden tegenspreken en de levende spirituele en culturele erfenis zouden verwerpen waarin zij hun wortels vinden en open staan voor de toekomst.

Verder brengen wij in herinnering dat in alle Europese landen het recht op vrijheid van godsdienst bestaat en steeds sterker wordt en dat in verschillende landen andere religieuze symbolen bij wet of

door spontane acceptatie geoorloofd zijn. Kerken en christelijke gemeenschappen begunstigen overal de dialoog met andere kerken en religies en fungeren als een integraal deel van hun respectievelijke nationale werkelijkheid. Wanneer het symbolen betreft, krijgt de nationale werkelijkheid te maken met verschillende wetten en een autonome maatschappelijke en juridische ontwikkeling die moeten worden gerespecteerd binnen het kader van een correcte verhouding tussen staten en Europese instellingen. De dialoog tussen religie en mensen van iedere opvatting kan worden ontwikkeld in een Europa waar vrijheid van godsdienst voor allen is en respect voor de tradities van elk volk en elke natie.

Het oordeel over de crucifix voor het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (Verzoekschrift N. 30814/06 *Lautsi v. Italië*)

1. De uitspraak van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens d.d. 3 november 2009 verbiedt het tonen van de religieuze symbolen, en daarom van het kruis, in openbare scholen in Italië. Het standpunt van het Hof respecteert niet de identiteit van staten en hun cultuur en is ook een ernstige blijk van wettelijk activisme van het Hof, dat steeds minder de grens in acht neemt van de autonomie die rechtens toekomt aan de lidstaten.

2. Verschillende landen hebben besloten als derde partij te interveniëren: Armenië, Bulgarije, Cyprus, Griekenland, Litouwen, Malta, Monaco, Roemenië, Rusland en San Marino. Dit doen zij om verschillende redenen: om de nationale wetgeving en nationale bevoegdheden te verdedigen,

omdat zij het er niet mee eens zijn dat Straatsburg een gemeenschappelijke houding zou dicteren aan landen die een zeer diverse culturele en religieuze samenstelling hebben, en om aldus de nationale culturele identiteit etc. te waarborgen. Landen waarvan de wetgeving niet voorziet in het tonen van de crucifix in scholen, interveniëren ook. De uitspraak op het beroep betreft alleen Italië en zal voor de landen die interveniëren als derde partij, niet bindend zijn.

3. Het oordeel waartegen in beroep wordt gegaan, gaat uit van vroegere jurisprudentie en breidt de draagwijdte van artikel 9 van de conventie over de rechten van de mens en artikel 2 van protocol nr. 1 zodanig uit dat het in de toekomst – als het wordt bekrachtigd en deel gaat uitmaken van de jurisprudentie – ook andere staten zou kunnen treffen. Onder de verschillende argumenten die tegen dit oordeel zouden kunnen worden ingebracht, kunnen de volgende naar voren komen:

a) Het oordeel waartegen in beroep wordt gegaan, heeft de vrijheid van godsdienst, zoals gegarandeerd door artikel 9 van de conventie, verkeerd geïnterpreteerd. Deze bepaling wordt in werkelijkheid niet geschonden, wanneer een regering een symbool toont dat de indiener van een klaagschrift beledigend vindt, maar wanneer het wettelijk de vrijheid van een individu om te geloven of dit geloof zichtbaar te maken beperkt. Deze ruime interpretatie van vrijheid als een recht waaraan niet mag worden getornd, brengt voor alle staten die het verdrag sluiten, een verontrustende verschuiving in de jurisprudentie en het begrip religieuze vrijheid met zich mee. Het louter aanwezig zijn van kruisen in een historisch en cultureel christelijke natie impli-

ceert geenszins het opleggen van een godsdienst door de Italiaanse regering. Het verplicht niemand christen of katholiek te worden of katholicisme en christen-zijn te praktiseren. Ouders blijven vrij om hun kinderen iedere andere religieuze opvoeding te geven. Het kruis wordt beschouwd als een “passief symbool”. Het is niet juist dat de zaak de kwestie van scheiding van kerk en staat vervangt door die van het recht op opvoeding van de ouders.

b) Wat de betrekking betreft tussen kerk en staat, bestaan er momenteel verschillende modellen onder de leden van de Raad van Europa, die gaan van de staatskerken in de Noord-Europese en orthodoxe landen tot landen als Frankrijk en Turkije met een zeer strikt begrip van *laïcité*. Een model opleggen als het enige dat verenigbaar is met vrijheid van godsdienst, zou zich uitbreiden tot zaken die vallen binnen de marge (en dit zou deze beperken) van de erkenning van lidstaten die het principe kennen van respect voor culturele soevereiniteit. En dit geldt des te meer voor Italië, waar het principe van *laïcité* wordt erkend door het Constitutionele Hof, niet als onverschilligheid van de staat ten opzichte van de godsdienst, maar veeleer als waarborg voor het uitoefenen van godsdienstvrijheid en als een garantie die respect voor religieuze symbolen insluit.

c) Verder is het Hof al van mening geweest dat het meer benadrukken van de ene godsdienst dan de andere, gebaseerd op de nationale geschiedenis en traditie van de gedaagde staat, in en op zichzelf niet wijst op een afwijken van de principes van pluralisme en objectiviteit, dat neerkomt op indoctrinatie¹. De Grote Kamer is in het verleden verder gegaan

door te verklaren dat juist om deze redenen de marge van acceptatie, toegekend aan de staten die het verdrag sloten, rekening houdt met het ontwerpen en vaststellen van een beleid². Het oordeel waartegen in beroep wordt gegaan, interpreteert pluralisme en dialoog, beschermd door artikel 2 van het protocol nr. 1 over vrijheid van opvoeding, verkeerd. Door het tonen van een symbool dat ontegenzeggelijk een historische, culturele en religieuze betekenis heeft, te verbieden wordt pluralisme verzwakt, niet versterkt. Door de indieners van het verzoekschrift toe te staan om ieder symbool aan te vechten dat zij beledigend vinden op godsdienstige en filosofische gronden, zou het oordeel (waartegen beroep wordt aangetekend) een golf van verzoekschriften aanmoedigen door ieder die enige reden heeft om het niet eens te zijn met beleidsbeslissingen van een regering.

Verklaring betreffende religieuze symbolen

Wij wensen onze mening tot uitdrukking te brengen over de kwestie van het tonen in het openbaar van religieuze symbolen, die de Grote Kamer zal bezien met betrekking tot een oordeel in 2009 betreffende Italië. De kwestie is van algemene aard, omdat bijna alle Europese staten op verschillende wijzen religieuze symbolen tonen (het kruis, iconen, andere afbeeldingen) in het openbaar of op hun nationale vlag, aangezien zij gewoon zijn te verwijzen naar de christelijke tradities, verbonden met de waarden van vrede en broederschap, die het kruis niet alleen voor christenen symboliseert. Deze traditie is zo geworteld dat zelfs recentere grondwetten of fundamentele wetten van

1. Europees Hof voor de Rechten van de Mens, *Angelini v. Zweden*, verzoekschrift nr. 1041/83 (dec.), 51 DR (1983).

2. Europees Hof voor de Rechten van de Mens, *Folgers en anderen v. Noorwegen* (Grande chambre) verzoekschrift nr. 15472/02 van 29 juni 2007, § 89.

bijna alle Europese landen hiernaar verwijzen, inclusief degene die ontstaan zijn uit de ervaring van totalitarisme.

Het tonen van culturele en religieuze symbolen is niet uitsluitend iets van een staat of continent, gegeven het feit dat het in ieder gedeelte van de wereld kan worden gevonden, of het nu christelijk, boeddhistisch, islamitisch of hindoeïstisch is. Dit verschijnsel komt niet voort uit een confessionele bedoeling van de kant van staten die juist in Europa het volledig respect hebben omarmd voor de religieuze vrijheid van ieder geloof en het principe van gelijkheid van burgers, wat voor meningen zij ook hebben, en dit garandeert het ruimste pluralisme op het gebied van de opvoeding in openbare scholen. Het symbool van het kruis roept deze religieuze en culturele tradities op die de Europese conventies en verdragen, inclusief de statuten van de Raad van Europa en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens 1959, specifiek ondersteunen om de ontwikkeling van een Europa te verzekeren dat de rechten van vrijheid en de polyfonie van de religieuze tradities en gevoelens van zijn volken garandeert.

Om deze reden heeft Europa zichzelf gebouwd op de hoeksteen van het subsidiariteitsprincipe, gecodificeerd in verdragen en conventies en voortdurend in acht genomen door de jurisprudentie van het Hof van Straatsburg, dat veelvuldig heeft verwezen naar de eis om de religieuze tradities en gevoelens van de mensen te respecteren en heeft volgehouden dat de nationale wetgever beter in staat is om de specifieke situaties met betrekking tot de vrijheid van godsdienst te evalueren dan een boven de naties staande rechter. Daarom zijn wij van mening dat het bij het bestuderen van de kwestie van

religieuze symbolen juist zou zijn te erkennen dat staten de autonome capaciteit hebben om de zaak te regelen in overeenstemming met hun maatschappelijke realiteit en historische en culturele ontwikkeling. In feite pakt iedere staat de kwestie aan met zijn eigen juridische benadering en bijna overal accepteren Europese staten de symbolen van verschillende godsdiensten en geven daaraan een plaats door te bevestigen dat het symbool van het kruis in de woorden van Gandhi een universeel symbool is dat over de hele wereld bekend is en wordt gerespecteerd. Het is belangrijk te bevestigen dat geen enkel religieus symbool, vooral door jongeren, kan worden beschouwd als iets dat scheidt, maar veel meer als een element dat het pluralisme van idealen en het culturele pluralisme van een maatschappij verrijkt. Wij vertrouwen erop dat de kwestie kan worden bestudeerd en opgelost door vast te houden aan de cohesie en de geestelijke en culturele solidariteit van de Europese volken die wensen voort te gaan op hun gemeenschappelijke tocht, terwijl zij hun eigen historische identiteit en traditie behouden.

© 2010 - Libreria Editrice Vaticana /
Secretariaat RK Kerk

Vertaling: drs. H. Kretzers